

Biskupská knihovna Biskupství královéhradeckého

Petr Adam

Vznik této v mnohých ohledech pozoruhodné instituce je úzce spjat se jménem XV. královéhradeckého biskupa Marii Tadeáše říšského hraběte von Trautmannsdorf-Weinsberga, pozdějšího knížete arcibiskupa olomouckého a kardinála.

Biskup von Trautmannsdorf se narodil ve Štýrsku 28. května roku 1761. Stejně jako jeho starší bratr Weikhard se i Maria Tadeáš rozhodl pro dráhu duchovního. Ještě za studií v italské Pavii se mu podařilo získat jeden z prestižních olomouckých kanonikátů, což tehdy představovalo nejen slušné materiální zajištění, ale i možnost být zvolen arcibiskupem.

Z tohoto období pochází také jeho jediný významný literární počín, tiskem vydaná univerzitní these s doplňujícím komentářem, nazvaná *De tolerantia Ecclesiastica et Civili*, s dedikací mladému císaři Josefu II.

Josefinský centralismus, snaha o prosperující hospodářství a především reforma celého vzdělávacího procesu, zasahující prakticky všechny vrstvy obyvatelstva mnohonárodnostní monarchie, to vše našlo v mladém klerikovi svého nadšeného stoupence. Protože však těžiště jeho zájmů leželo spíše v oblasti praktických, vcelku pozitivních konsekvencí iluminismu, byl přijatelný i pro oba Josefovy nástupce, z nichž zejména František byl jinak vůči nositelům duchovního odkazu svého strýce velice rezervovaný.

Po svém vysvěcení nastoupil Maria Tadeáš jako kaplan v Krnově, posléze obdržel děkanství v Holešově. Jeho schopnosti násobené vzděláním a odpovídajícím původem nezůstaly u dvora nepovšimnuty. Již v roce 1793 byl designován jako biskup do Terstu, avšak dříve než došlo k papežské confirmaci, zemřel dne 1. června 1794 XIV. královéhradecký biskup Jan Leopold rytíř von Hay a císař se rozhodl jmenovat na uprázdněné místo právě von Trautmannsdorfa.

Zatímco von Hay se po celý život marně snažil realizovat své poněkud akademické vize všeobjímající filantropie a bezbřehé tolerance, jež byly ostatně pro poslední čtvrtinu 18. století typické, reprezentoval XV. sídelní biskup druhou, přísně pragmatickou linii osvícenství.

V jeho pojetí budování „veřejného blaha“ nehrály dominantní úlohu štědré dary, nadstandardní úlevy sedlákům, poškozující ve svých důsledcích svěřené panství, nebo naopak zákazy tradicionalistických pobožností. Věřil, že klíčovým faktorem pro zušlechtnění všech stavů a následné zkvalitnění jejich přínosu pro celou společnost je především úroveň jejich vzdělání. Hlavním prostředkem na cestě k dosažení vyšší vzdělanosti populace mělo být na prvním místě efektivní školství, podporované odpovídajícím intelektuálním zázemím. To představovaly především knihovny.

Tato jeho snaha má na území našeho regionu reflexi v rozšíření základní školy v Chrasti, podpoře progresivních pedagogů typu Jana Filcíka a konečně ve zřízení Teologického institutu, který se stal modelovým zařízením svého druhu pro celé rakouské císařství. Kromě toho má tento královéhradecký biskup rozhodující zásluhu na vybudování knihoven v biskupské rezidenci, na zámku Chrast u Chrudimi a na arciděkanství tamtéž. Významným podílem přispěl také do knihovny Teologického institutu.

Biskup sám vlastnil poměrně kvalitní bibliotéku ještě z časů svých studií. Ta se spolu s několika málo knihami zděděnými po předchůdcích stala základem knihovního fondu, navýšeného na konečných cca 3000 svazků především díky nákupu knihovních jednotek ze zrušených klášterů.

Nezbytné knihovní skříně, jichž bylo původně devět, získal ze zrušeného jezuitského semináře v Hradci Králové. Podle jistých indicií došlo k jejich koupi a přestěhování kolem r. 1805. Tento základní knihovní mobiliář byl následně instalován v severním křídle biskupské rezidence, ve třech osově propojených sálech v sousedství domácí kaple. Pouze malá část byla dislokována v jižním křídle.

Když byl v roce 1811 zvolen olomouckým arcibiskupem, rezignoval hrabě von Trautmannsdorf na Biskupství královéhradecké. Na jaře r. 1812 protokolárně předal knihovnu v rezidenci, čítající dle dochovaného soupisu 3222 svazků, zástupcům diecéze. Ještě téhož roku byl k tomuto základu přiřčen odkaz katedrálního kanovníka Augustina Helferta, představující dle soupisu dalších 1012 titulů.

Další z královéhradeckých biskupů Aloys Josef hrabě Kolowrat-Krakowský přispěl do knihovny dalšími 615 tituly. Mezi nimi dominují dva cenné pergamenové manuskripty, jež jsou v majetku knihovny dodnes. Význam tohoto biskupa a pozdějšího pražského arcibiskupa spočívá především v naplnění hlavního záměru předchůdce, totiž otevřít knihovnu odborné veřejnosti. V roce 1820 byla zavedena dodnes dochovaná kniha výpůjček a byl také zpracován první lístkový katalog.

Mezi tehdejšími čtenáři lze nalézt jména osob svým věhlasem přesahujících zdejší region. Za všechny lze vzpomenout alespoň významného bohemistu a profesora češtiny na Teologickém institutu Josefa Liboslava Zieglera či kanovníka zdejší kapituly, malíře Jana Venuta.

Po roce 1881 se knihovna přičiněním 18. královéhradeckého biskupa dr. J. Haise přestěhovala do nově vystavěného západního křídla biskupské rezidence a byla doplněna o některý další mobiliář.

Poslední doložená výpůjčka byla realizována 10. ledna r. 1901.

V časech sedisvakance (1956 – 1989) byla Trautmannsdorfská knihovna zásluhou konzistorního rady F. Peciny nově zkatalogizována a čas od času z ní byly některé knihy neoficiálně půjčovány.

Další knihy, které byly získávány odkazy a které už nemohla knihovna v rezidenci pojmout, byly ukládány v provizorních prostorách. O systematické akviziční činnosti není v tomto období nic známo.

Za vlády 23. královéhradeckého biskupa ThLic. Karla Otčenáška (1989/90 – 1998) bylo rozhodnuto knihovnu obnovit a zřídit pro ni další pracoviště s depozitářem, kde by našly své místo ty knihovní jednotky, pro něž už nebylo v přeplněné Trautmannsdorfské knihovně místo.

Volba padla na tzv. salu terrenu, původně zahradní stavbu uvnitř areálu bývalé jezuitské koleje, kterou Biskupství královéhradecké získalo do vlastnictví v r. 1993. Avšak oprava právě té části rozsáhlého kolejního komplexu, v níž se nacházela i budova budoucí knihovny, byla pro nedostatek financí pozastavena.

Na příkaz současného 24. sídelního biskupa královéhradeckého, ThLic. Dominika Duky OP (1998 – dosud) byl původní projekt pozměněn a knihovna pojata více velkoryse, aby bylo možné navázat na její původní poslání a poskytovat služby odborné veřejnosti. Oprava zbytku koleje včetně saly terreny byla dokončena v roce 2000.

Téhož roku bylo také náležitě upraveno právní postavení Biskupské knihovny schválením jejího statutu a začleněním do Organizačního řádu Biskupství královéhradeckého. Statut byl dosud jednou novelizován.

Dne 30. 9. 2002 proběhlo slavnostní otevření pro veřejnost za účasti vybraných hostů. O týden později, tj. 7. 10. 2002, proběhl na novém pracovišti první výpůjční den.

Biskupská knihovna je knihovnou královéhradeckých sídelních biskupů. V duchu téměř dvousetleté tradice umožňují jednotliví diecézní biskupové využívat fond této knihovny také odborné veřejnosti.

Knihovna není samostatným právním subjektem a působí v rámci Biskupství královéhradeckého, kde je přímo podřízena diecéznímu biskupovi. Její činnost, personální zajištění a správa jednotlivých pracovišť se řídí vlastním statutem (N.E.: 769/2002), upravujícím zároveň její postavení uvnitř Biskupství královéhradeckého a vymezujícím její působnost směrem k cizím právním subjektům.

Jedná se o specializovanou knihovnu, jejíž knihovní fond obsahuje především díla z oblasti teologie, filozofie a historie. K dispozici jsou také knihovní jednotky z hraničních oborů, zabývající se uměním, metodologií některých vědních oborů apod. V současné době čítá knihovní fond zhruba 20 000 svazků, z čehož zkatalogizovaných a schopných výpůjčky je cca 1 000 knihovních jednotek. Počítá se spíše s prezenčními výpůjčkami. Charakteristický pro Biskupskou knihovnu je silný podíl starých tisků.

Katalog knihovny je zpracováván v integrovaném knihovnickém systému KP-WIN.

Biskupská knihovna se v současnosti dělí na:

1) Pracoviště s výpůjční službou, dislokované v sale terreně, která je architektonickou součástí areálu bývalé jezuitské koleje, dnes Nového Adalbertina.

2) Trautmannsdorfskou knihovnu v severním křídle biskupské rezidence.

3) Depozitáře, z nichž první je umístěn v Mariánském sále kolejniho kostela Nanebevzetí Panny Marie, druhý v přízemí domu čp. 31.

Veřejnosti jsou během výpůjčního dne přístupny vyhrazené prostory pracoviště saly terreny. Zde se nachází stanoviště výpůjční služby, studovna pro prezenční studium a katalog pro absenční výpůjčky.

Přístup na toto pracoviště je vchodem do areálu Nového Adalbertina, situovaným v průčelí blíže kostela Nanebevzetí Panny Marie, dále spojovacími dveřmi na II. nádvoří, jehož jižní části budova knihovny dominuje.

Výpůjční proces a s ním související činnosti se řídí VNITŘNÍM ŘÁDEM, který je přílohou statutu a který je k dispozici každému čtenáři, včetně manuálu pro práci s integrovaným knihovnickým systémem KP-WIN. Knihovna nemá jiný nežli počítačově zpracováváný katalog.

Výpůjční doba je prozatím stanovena na každé pracovní pondělí od 9 do 12 hodin dopoledne a od 13 do 16 hodin odpoledne.

Kromě výpůjček jsou v prostorách knihovny pořádány různé kulturní a společenské akce. Biskupská knihovna se dále podílí na podobných akcích jiných subjektů, působících uvnitř i vně Biskupství královéhradeckého. Významnou roli hraje podíl Biskupské knihovny na populárněvědecké činnosti, zaměřené k postupné rehabilitaci církevního knihovnictví. Jedná se o publikační činnost, přednášky, poradenskou službu diplomantům apod.

Specifické postavení má v programu činnosti spolupráce s Diecézním teologickým institutem a významnými knihovnami v královéhradeckém regionu.